

ÚSTAV VÝCHODOEVROPSKÝCH STUDIÍ FF UK PRAHA

SLOVANSKÉ LITERATURY

TEZE DISERTAČNÍ PRÁCE

Specifika ruské fenomenologie a její význam pro
interpretaci literárního textu

(THE SPECIFICS OF A RUSSIAN PHENOMENOLOGY AND ITS RELEVANCE FOR LITERARY
STUDIES)

PROF. PHDR. VLADIMÍR SVATOŇ, CSc.

ŠKOLITEL

MGR. PETR ŠIMÁK
AUTOR PRÁCE

2015

Struktura práce

1. ÚVOD

2. PROLEGOMENA

2.1. Co fenomenologie není

2.2. Úvod k základním pojmům

2.3. Problémy jazyka literární vědy

2.3.1. Bytnění řeči

2.4. Protipřirozený postoj a reflexe

2.4.1. Historismus

2.4.2. Pozitivismus

2.4.3. Objektivismus a intelektualismus

2.5. Krize moderních věd

3. TEORETICKÁ VÝCHODISKA

3.1. Kořeny fenomenologické metody

3.1.1. Základy: Friedrich Nietzsche

3.1.2. Edmund Husserl

3.1.2.1. Husserlova pozdní filosofie

3.1.2.2. Fenomenologická inspirace literární vědě

3.1.2.3. Problém jazyka a intersubjektivita

3.1.2.4. Fenomenologie a formalismus

3.1.3. Roman Ingarden

3.1.3.1. Minulost a budoucnost Ingardenova myšlení

3.1.3.2. Fenomenologie a dekonstrukce

3.1.4. Martin Heidegger

3.1.4.1. Hermeneutický kruh

3.1.4.2. Básnická zkušenost

3.1.4.3. Problematičnost existenciální hermeneutiky

3.1.5. H.—G. Gadamer

3.1.6. Paul Ricoeur

3.1.7. Wolfgang Iser

3.1.8. Ženevská fenomenologická škola

3.2. Fenomenologického myšlení v české literární vědě

3.2.1. Tradice pražského strukturalismu

3.2.2. Jan Mukařovský

3.2.3. Dmytro Čyževskij

3.2.4. Milan Jankovič

3.2.5. Miroslav Červenka

3.2.6. Přemysl Blažíček

3.2.7. Zdeněk Mathauser

4. FENOMENOLOGICKÁ INSPIRACE LITERÁRNÍ VĚDĚ V RUSKU

4.1. Kroužek *Ars Magna*

- 4.1.1. Maxim Maximovič Kenigsberg
- 4.1.2. Gustav Gustavovič Špet
 - 4.1.2.1. Zjevnost a smysl
 - 4.1.2.2. Estetické fragmenty
 - 4.1.2.3. Vnitřní forma slova
- 4.1.3. Nikolaj I. Žinkin
- 4.1.4. Nikolaj Nikolajevič Volkov
- 4.1.5. Alexandr Sergejevič Achmanov

4.2. N. O. Losskij

4.3. Alexej Fjodorovič Losev

- 4.3.1. Filosofie jména
- 4.3.2. Umělecký postoj
- 4.3.3. Styl
- 4.3.4. Metoda

4.4. Michail Bachtin

4.5. Boris Michailovič Engelgardt

4.6. Jakov Emanuelovič Golosovker

4.7. Vladimir V. Bibichin

4.8. Závěr

5. FENOMENOLOGICKÁ INTERPRETACE

5.1. Základní pojmy

- 5.1.1. Předmětnost
 - 5.1.1.1. Vztah předmětnosti a situovanosti
 - 5.1.1.2. Znak
- 5.1.2. Situovanost
 - 5.1.2.1. Celek
 - 5.1.2.2. Centrum a hranice
 - 5.1.2.3. Existenciální rozměry situovanosti
 - 5.1.2.4. Jiné možnosti, jak myslet svět — sémiotika
 - 5.1.2.5. Jiné možnosti, jak myslet svět — teorie fikčních světů
- 5.1.3. Čas ve světě textu
 - 5.1.3.1. Časový charakter předmětností
 - 5.1.3.2. Retence a protence

5.2. Příklad interpretace

- 5.2.1. Povídky Jana Čepa
- 5.2.2. Kopce jako bílí sloni

6. ZÁVĚR

Teze disertační práce

Práce je rozčleněna do čtyř hlavních částí. První se soustředí na vymezení předmětu našeho bádání, definování základních pojmů, jejich vzájemných vztahů a vymezení pozice fenomenologické literární vědy v současném literárněvědném diskursu. Přístup fenomenologické literární vědy k interpretaci literárního textu bude konfrontován s „tradičními“ disciplínami literární vědy, zejména literární historií a poetikou. Tato část je rovněž zaměřena na teoretická východiska celé disciplíny, a to především skrze filosofické texty, které mají přímý vztah k literární vědě.

Ve druhé části se zaměřujeme na stopu fenomenologické filosofie v české literární vědě. Ukazujeme v ní, že česká literární věda se fenomenologií významně inspirovala již ve 30. a 40. v myšlení pražského strukturalismu, ale především v jeho tzv. druhé generaci. Naším záměrem není mapování nebo úplný popis této tradice v českém prostředí. Účelem tohoto exkurzu je nalézt body, v nichž lze na pražský strukturalismus produktivně navázat, prohloubit a snad i doplnit jeho myšlení. V závěru se chceme prakticky vykonat v procesu interpretace to, co zůstalo ve strukturalistické teorii jen příslibem.

Třetí část je z hlediska původního zaměření naší práce podstatná: zabývá se myšlením ruských filosofů, kteří inspirováni fenomenologií rozvíjeli v sovětském Rusku metody literární vědy. Tato část nabízí důkladnější mapování fenomenologického myšlení o literatuře v Rusku. Toto téma, dobře vymezené vnějšími kritérii jednoho jazykového prostoru, bylo dosud popisováno pouze okrajově a i z toho důvodu je vhodné věnovat mu více deskriptivního úsilí. Jak se však ukazuje, ruská fenomenologie se nemůže stát hlavním tématem celé práce. Popsat specifika ruské fenomenologie nejprve předpokládá ujasnit si vlastní problematiku vztahu literární vědy a fenomenologické filosofie. Tento nesnadný úkol si zaslouží důkladnou pozornost, jelikož bez něho by specifická ruského myšlení na tomto poli nemohla plasticky vystoupit. Ruské myšlení o jazyce a literatuře spadá do širšího kontextu filosoficko-filologické problematiky a nemůže být analyzováno separátně. Naopak před čtenářem této práce musí nejprve pokud možno jasně vyvstat problematika fenomenologického postoje k literárnímu textu a jeho interpretaci. Z toho důvodu je kapitola věnovaná ruské fenomenologii zařazena až za kapitoly obecnějšího charakteru.

Toto základní rozvržení završuje část poslední, interpretační, v níž na interpretacích původních literárních textů ukážeme, jak může fenomenologická interpretace prohloubit tradiční kategorie literární vědy. Poslední část konfrontuje na základě interpretace konkrétních literárních textů fenomenologický přístup ke světu textu s „tradičními“, literárněhistorickými a poetologickými přístupy. Naším záměrem je ukázat čtenáři specifickou fenomenologického přístupu k literárnímu textu a poukázat na možnosti našeho přístupu v prohloubení interpretace literárních textů oproti zavedeným metodologiím.

Uvědomujeme si nebezpečí teoretické šíře našeho záběru, který vytyčujeme už názvem celé práce. Fenomenologická inspirace v literární vědě nebude pojednána ve svém celku, ani historicky sledována. Práce vytyčuje některé základní problémy

metodologie literární vědy a odhalením jejich kořenů obohacuje interpretační možnosti této disciplíny. Práce si nedává za cíl ustanovit vlastní ucelenou koncepci, zevrubně analyzovat koncepce jednotlivých myslitelů nebo jednotlivé pojmy fenomenologické filosofie. Snaží se o věcné zaměření, nikoli čistě teoretické či komparativní. To znamená, že se snaží o věcnou analýzu určitého problému, a ptá se po způsobu jeho řešení. Práce chce být věrna stylu myšlení založenému Edmundem Husserlem.

Ideálem by byla práce, která nečerpá svou energii z popisu již daných objektů ustanovených vědou, formálního variování logických zákonů či akademického komparování různých metodologií, ale z cesty k nahlédnutí samodanosti věcí ve světě literárního textu. Naplnění tohoto ideálu omezuje nutnost představit hlavní teoretická východiska fenomenologické literární vědy a poukázat na specifčnost fenomenologie ruské. Cílem však není komparace diskurzů, ale aplikace fenomenologické metody, která předpokládá především zamyšlení nad samozřejmostí vědeckého myšlení, tradičních způsobů kumulace vědeckých výsledků a rozkrývání sedimentů neuvědomělých předsudků a apriorních postojů, které interpretaci textu komplikují či znemožňují.

V době, kdy spolu jednotlivé přístupy k literatuře spolupracují jen omezeně a povýšeně řeší své separátní problémy, se snažíme o to, aby náš výklad byl sdílný i pro kolegy metodologicky jinak zaměřené, a tak sdílitelný v širší literárněvědné obci. Styl výkladu je přizpůsoben čtenáři, který neprošel fenomenologickou drezurou. I tímto způsobem chceme ukázat, že fenomenologií inspirovaná literární věda neřeší svým pojmovým aparátem abstraktní, pro ostatní literárněvědné disciplíny odtažené problémy, ale že její klíčové otázky jsou tématem pro každého, kdo se literaturou zabývá.

Fenomenologická interpretace se zaměřuje na zjevnost světa textu, kterou literární historie a většina disciplín literární vědy vytlačuje na okraj jako ryze subjektivní či nepodstatnou. Společným jmenovatelem těchto otázek je událostní charakter textu. Text je pro interpreta událostí, neboť svět textu zjevuje novým a nevšedním způsobem čtenářův každodenní svět. Událost chápeme jako moment, v němž je narušeno kontinuální vnímání světa jako setrvalého smyslu. Dosavadní zvyková strukturovanost světa dostává v události trhlinu, z níž povstává nový význam. Událost je hlavní element dění: je to porušení kontinuity dosavadní struktury. Svět textu je tímto děním smyslu: při čtení konkrétního textu se čtenáři a interpretovi „něco děje“, nabývá zkušenosti se světem skrze jeho specifickou zjevnost. Domníváme se, že tento způsob zjevnosti světa je vlastním cílem interpretace literárního textu.

Práce literárního vědce je specifická právě v tom, že jeho předmět bádání má namnoze charakter události: interpretace světa textu musí reflektovat novost pohledu, novou situaci světa, diskontinuitu smyslu, sémantickou abrupci, rozporování toho, co je nezpochybnitelné a dané. To je základní dilema práce literárního vědce: jak smysluplně vypovídat o předmětu, když jeho určením je zjevování křehkosti kategorií smyslu světa, nezajištěnosti smyslu věci a dramatického rozměru lidské existence? Úkolem fenomenologické literární vědy v našem pojetí tedy není vyvinout

systém koherentních nástrojů pro uchopení smyslu interpretovaného textu, ale zůstat citlivým vůči změně smyslu, k němuž nazíraný svět textu vybízí.

Upozorňujeme-li na to, že text je událostí ve vytyčeném smyslu slova, říkáme tím rovněž, že text nemůže interpretaci pojímat jako odraz vnějšího světa či jako výsledek přejímání vnějších paradigmat. Na těchto kategoriích je vystavěna metoda literární historie: smysl textu je závislý na historické epoše, v níž byl psán, je odrazem životní situace svého autora či je ovlivněn poetikou skupiny, jíž byl autor členem. Pokud však interpretace obrací pozornost ke specifické zjevnosti světa, problematizuje tím proces *reference*. Pokud text zjevuje svět určitým zvláštním a pro čtenáře přitažlivým způsobem, co myslíme oním společným světem, k němuž referuje text, když pro čtenáře zůstává tato reference srozumitelná? K čemu text odkazuje svou řečí? Bez teoretického vyjasnění těchto předchůdných otázek je náš záměr vyjasnit aktualitu literárního textu neřešitelný, což nás přivádí ke způsobu myšlení fenomenologické filosofie.

Událostní potenciál textu zakládá možnost nabýt skrze text nové zkušenosti se světem. „*Úplnou událostí není pouze to, že se někdo ujímá slova a oslovuje partnera, nýbrž i jeho snaha přivést k řeči novou zkušenost a sdílet ji s druhým. Horizontem této zkušenosti je svět*“ (Ricoeur 2000, 122). Interpretace textu nemůže tento událostní charakter přehlížet, neboť právě v něm se setkáváme s textem jakožto singularitou. Tato singularita světa textu je základem pro všechny další generalizující procesy literární vědy a povaha její zjevnosti nemůže být přehlížena, naopak se musí stát základem smysluplného vypovídání v procesu postupného zobecňování, třídění a dalších výkonů, které vytvářejí z textů objektivizovaná a opakovatelná fakta. Literární věda tak obvykle pro výpověď o literárních textech užívá generalizovaných pojmových nástrojů, které slouží k jejich objektivizovanému popisu. Tato metoda v podstatě poskytuje literární vědě status vědy.

Metoda objektivizace jednotlivin je bezesporu uplatnitelná v přírodních vědách, kde se spíše než jedinečnými individuálními vlastnostmi předmětu věda zabývá kategorizací předmětné rozmanitosti a popisem předmětu na základě stanovených kritérií a termínů. Potom např. indukuje chemický vzorec z různých vzorků látky a na zbylé vzorky téže látky uplatňuje generalizovanou tezi, že jejich chemické složení je stejné. Individuální vlastnosti těchto vzorků, které generalizací ztrácíme ze zřetele, mohou být přírodovědci lhostejné. Literární věda však má před sebou předmět, jehož primární vlastnosti jsou individuální, neboť to, jak se svět textu jeví, je zcela určující pro ontologickou kvalitu tohoto textu. Pokud tedy literární historik o Máchově *Máji* tvrdí, že je hlavním dílem českého romantismu, generalizuje a kategorizuje dříve, než text interpretoval jako individualitu. Ztrácí se tak zřetel ke specifické zjevnosti světa Máchovi skladby a cit pro zjevnost jejích individuálních kvalit, které jsou určující, neboť teprve tyto kvality dělají z *Máje* umělecké dílo.

Zjevnost světa má svůj základ v užívání řeči. Náš každodenní svět je závislý na řečovém rozumění a text se tedy nemůže týkat jiného světa, než je náš svět každodenní. To však neznamená, že ho prostě odráží, ale spíše zjevuje jeho podstatné struktury, které v každodenním obstarávání zůstávají skryty. Literární text funguje dialogicky směrem ke svému referentovi a nejenže čtenáře oslovuje, ale cíleně se snaží „*přivést k řeči novou zkušenost a sdílet ji s druhým*“ (Ricoeur 2000,

122). Důležité je to, že interpretace se snaží myslet intencionální přesah řeči. Řeč vypovídá, banálně řečeno, něco o něčem. Ukážeme později, že lingvistika, sémiotika a strukturalismus tuto vlastnost řeči ve svých metodologiích upozadují a zabývají se jazykem jako obecnou jazykovou soustavou s imanentními zákony vývoje. Napětí mezi jedinečností události a její srozumitelností, tedy jistou mírou sdílitelnosti co se týče rozumění, ukazuje na zvláštní charakter události. Jedná se o ustavení věci, v níž se nově jeví svět, jemuž je rozuměno. Pokud říkáme rozuměný svět, nejedná se o svět soukromý a individuální ani o apriorně ustavenou vnější realitu. Pokud událostní charakter textu bereme skutečně vážně, neusilujeme o racionální popis různých struktur textu, ale o zachycení procesu rozumění a zároveň sebeporozumění, tedy k odhalení rozumění, do něž investujeme to nejosobnější, co náš subjekt odhaluje, a zároveň dosahujeme výrazu, který je srozumitelný i pro ostatní. „*Nejvíc pravdy se zřejmě odkrývá tam, kde do ní člověk investoval nejvíc sebe sama, kde je nejosobnější, a kde přesto došlo k oné proměně ve svébytný význam, zjevný i ostatním*“ (Kouba 2014, 16).

V naší práci se budeme snažit ukázat, že fenomenologická interpretace nesměřuje k zachycení jakéhosi *dojmu*, ale *struktury*. Struktura je obsažena v samotném pojmu smyslu, který je artikulován rozumějícím výkladem. Struktura zkušenosti je dána strukturou světa textu, určitou jeho *situovaností*. Situovanost je klíčovým pojmem pro vykázání struktury zkušenosti, kterou s určitým textem může čtenář zažít. Situovanost je smysluplný celek, jehož strukturu a povahu určují *předmětnosti*, které se v něm zjevují. Dva základní termíny naší koncepce (předmětnost a situovanost) jsou zastřešeny termínem zkušenost, jejíž význam je nejvágnější a pro naše potřeby bude nadále určen specifickou strukturou situovanosti, která je zjevná ve světě konkrétního textu. Zjevnost situovanosti tvoří strukturální základ zkušenosti. Předmětností rozumíme pojem hierarchicky podřízený, neboť uspořádání předmětností se jeví právě v situovanosti. Kvalita situovanosti však není závislá na jevících se předmětnostech, ale má nepředmětný charakter.

Leckoho může překvapit, že pokud mluvíme o fenomenologickém přístupu k literárnímu textu, mluvíme o struktuře. Fenomenologický přístup považujeme za ve svém jádru strukturalistický. Strukturalismus není ideologie, a ač se o to myslitelé rétorických gest pokoušejí, nemůže být dost dobře překonán: jeho jádrem je ukázat rozumění věci z ní samé. Strukturalismus je živěn touhou nezastírat si vnímání věci skrytými předsudky, ideologiemi a předem hotovými stanovisky. Strukturalismus zdobí zájem o věc, usiluje o popsání její struktury, ač jeho zájem ke konstitutivním aktům vědomí je značně omezen. Tento „antipsychologismus“ však není ničím, co by strukturalismus a fenomenologii lišilo, naopak, ukazuje to na jejich bytostnou spřízněnost. Fenomenologická filosofie stejně jako strukturalismus neusiluje o subjektivní popis našeho psychického stavu v průběhu čtení, ale o uchopení fenomenální struktury smyslu, již dílo rozvrhuje naše vědomí. Odpovědná interpretace smyslu je vždy analýzou struktury smyslu, která je artikulována rozumějícím výkladem: „*Pojem smyslu obsahuje formální strukturu nutně patřící k tomu, co je artikulováno rozumějícím výkladem. Smysl je před-se-vzetím, před-vídáním a před-pojetím strukturované to, do čeho se rozvrh rozvrhuje a z čeho je srozumitelné něco jako něco*“ (Heidegger 1996, 179).

V předkládané práci se rovněž soustředíme na popis metody, jímž literární historie a poetika s literárním textem zachází a tážeme se po oprávněnosti takového přístupu v intencích Husserlovy kritiky moderních věd z Krize evropských věd a transcendentální fenomenologie. Humanitní věda ustanovuje svůj teoretický svět za účelem vyložit náš žitý, každodenní svět. Evropské vědy dle Husserlovy výtky odhlízejí od přirozené zkušenosti se světem a nevidí, co je lidské existenci ve světě vlastní. Problém nastává ve chvíli, kdy vědec přestane mít potřebu zapojovat svou teorii do horizontu každodenního světa a existuje pro něj jen to, co je objektivní ve smyslu historicky dané ideje objektivní současně paradigmatu daného vědního oboru. Rozvíjením vlastních teorií bez reflexe žitého světa dochází k domnělému růstu faktického poznání, ale k nejpodstatnějšímu tématu nemají vědy co říci. To se zvláště pro vědy humanitní zdá být fatální. Z toho důvodu je Husserlem stanovený program výzkumu přirozeného světa z našeho pohledu zásadním počinem: „*Pokud původní zdroj všech věd, které se vztahují k světu, leží zde [ve světě zkušenosti], pak (...) každé originálně jasné rozlišení věd musí být provedeno návratem k světu zkušenosti (...), každá speciální vědecká oblast nás musí odkazovat zpět k oblasti původního světa zkušenosti*“ (Husserliana IX, citováno dle Bernet 2004, 239).

Literární věda odpovídá Husserlově rozvržení krize evropských věd v trojím smyslu:

1) postuluje objektivní, sám o sobě existující a na veškerém subjektivním a relativním nezávislý svět. Tuto platónskou ideu uplatnil Galileo na přírodu, když jí přisoudil ideální matematické bytí.¹ Výsledkem takto pojaté vědy je konstruovaný svět řízený ideou objektivace – vědec je ve své činnosti podřízen této teleologické ideji a vytváří své objektivní pravdy. Pro literární vědu to především znamená vyhledávat zákony časoprostorových souvislostí mezi různými jevy. Tomuto požadavku přizpůsobuje slovník svých pojmů, jež mají úlohu třídící a organizující (názvy uměleckých směrů, skupin, klíčových témat určitého období ad.), z toho plynou abstraktní systematizace a důraz na srovnávací metodu. Snaha postihnout vývoj literatury (proměny paradigmat a diskurzů, jazykových prostředků a hlavních motivů) si vynucuje metodu kauzality, která představuje umění jako soubor děl vzájemně na sebe odkazujících a chronologicky postupujících od starších k novějším. Kauzální výklad je následně nucen se zaměřit na studium vnějších podmínek, na kterých je význam literárního textu závislý, což literární vědu odvádí od interpretace textu k popisu dobových trendů a ustanovování pravděpodobnostních vztahů mezi objekty kulturního prostoru. Tyto postupy si znovu vynucují slovník zaměřený na pojmenování vztahů mezi historickými objekty (vzájemných poměrů jednotlivých textů, literárních skupin apod.).² Vzniká tak soubor obecných pojmů schopných zastřešit velký korpus jednotlivých literárních textů. Přitom je však nepochybné, že tato konzistentně budovaná obecnost znemožňuje interpretovat svět jednotlivého textu.

Literární věda tímto arsenálem nástrojů odstraňuje otázku po specifičnosti světa textu daného literárního díla. Toto implicitní odmítnutí zabývat se zvláštní

¹ K bližšímu výkladu tohoto historického procesu viz Bernet 2004.

² Principy konstrukce vědeckých slovníků se zabývá Zdeněk Vašíček (1996 a 2012).

povahou toho, co se v textu jeví, má za následek jistou lhostejnost k poznávání skutečnosti, neboť poznávání je považováno za subjektivní a tudíž z hlediska vědy podřadné. Tento postoj má za následek stav, v němž se „*jen různými způsoby dociluje ‚objektivitě‘, což lze činit dodržováním pravidel určitého jazyka či diskursu, dosahováním konsensu apod.*“ (Kouba 2014, 4). Tato neustálá refabrikace již řečeného vytváří záplavu akademických textů, které se zcela míjí s autentickým nahlédnutím, že zájem o literární text je zájmem o skutečnost, tedy o specifickou zjevnost světa.

Literární věda tak kopíruje přístup přírodních věd, minimálně v jejich přesvědčení, že ve vesmíru se nenachází nic jedinečného. Vše je opakovatelné a vysvětlitelné na základě analogie s jiným procesem probíhajícím v jiných časoprostorových souřadnicích. Běh přírody je tak dle přírodních věd uniformní a naše poznání se může adekvátně zaměřit pouze na obecná pravidla fungování jednotlivých dějů. Že je takový přístup k literárnímu textu a umění vůbec nepřipadný, je nasnadě. Pokud umění usiluje o originalitu, nemůžeme k dílu přistupovat jako k jednomu z mnoha prvků pravidel induktivní vědy. Jak případně namítá Jakub Čapek, „*opakovatelnost není vlastním rysem určitého typu jsoucen a událostí, určité oblasti světa, nýbrž rysem určitého pohledu na svět*“ (Čapek 2007, 69). Pokud se humanitní disciplíny při vymezení vlastního pole působnosti opíraly o teze moderní hermeneutiky Schleiermacherovy a Diltheyovy, chápaly hermeneutiku jako historickou disciplínu. Jako historická byla však pojímána na základě vymezení se proti obecnosti, inertnosti pravidel přírodních věd. Hermeneutika zkoumá to zvláštní a individuální jakožto do času zasazené, dějinné, proměnné a významné nikoli samo o sobě, ale pro člověka. Hermeneutika se tedy zabývá ne-obecným.

Metody literární vědy tak vytvářejí vysoce abstraktní pojmy, které se nemohou vyjadřovat k významu jednotlivého textu. Postupně nastává paradoxní situace: literární věda se nemůže smysluplně vyjadřovat o možnostech lidského poznávání světa skrze text, ačkoli její předmět, literatura, v tom nachází své vlastní určení. Všimněme si závažného etického podtextu celého problému. Vědy se zaměřují na oblast popsateľného, objektivizovatelného světa a člověka v jeho každodenním zápase o smysluplné prožívání světa ponechávají vlastnímu osudu. Přirozený svět vymezený například Patočkou v *Kacířských esejích* jako svět lidské dynamické aktivity, zápasu o smysl světa a možností jeho prožívání, je přírodovědnými a, jak pozorujeme, zhusta i humanitními vědami opomíjený. Naší snahou je prověřit, zda literární věda může zachovat koherenci vědeckého diskursu a procesu rozumění. To je vlastní program fenomenologie a z tohoto úsilí povstává její patos, tolik důležitý pro české podzemní a porevoluční filosofické myšlení (viz hodnocení současných českých filosofů ve sborníku *Filosofie v podzemí/Filosofie v zázemí*, Bendová 2013). Vždyť české myšlení stálo u samotného zrodu fenomenologické metody: zakladatel fenomenologie Edmund Husserl se tímto ryzím programem snažil prohloubit myšlení svého učitele, T. G. Masaryka.

2) Literární věda je založena na pozitivistických postulátech a univerzalistickém objektivismu. Ty mají historickou souvislost s empirismem a jeho východisky, které Husserl nazývá univerzalistický či fyzikalistický objektivismus (Husserl 1996a, 86–88).

I když pozitivismus literární věda explicitně odmítla již v období formalismu a strukturalismu, všimněme si, že ani nadále se neptá po způsobu bytí předmětů, které zkoumá, a klade jejich smysl bez výzkumu světa, v němž se daný předmět jeví. V tom se ukazuje její naivita: zainteresovanost v předmětu, avšak neschopnost ho prozkoumat reflexivně, tedy ptát se po struktuře zkušenosti, která předměty klade. V interpretacích literárních děl najdeme celou řadu výroků tohoto typu: „*Metaforicky střídá básnická skladba Svatý Václav (1946), jejíž základní bojovný étos spočíval v pojetí svatováclavské tradice jako páteře české dějinnosti a svatého Václava jako bojovníka za českou státnost...*“ (Dějiny české literatury 1945–1989 I., 158). Z citovaného úryvku můžeme nabýt dojmu, že literární dílo vyvolává počitek věci, která již předtím existovala v reálném světě, a interpret ji nyní ve vlastním textu interpretace znovu pojmenuje, čímž vyvolá u čtenáře představu *stejného* předmětu.

Univerzalistický objektivismus stojí na problematickém přesvědčení, že vnímání nás uvádí do vztahu s existující předmětností. Je však literatura založena na vypisování vjemů, které autorova mysl převzala jako odrazy reality? Literatura ukazuje, že existují zřetelné posuny v zobrazování jedné věci a tato *variac*e věci je vlastním zdrojem zkušenosti se světem. Skutečnost, že básnický výkon variuje zjevování konkrétního předmětu, znemožňuje literárnímu vědci mluvit o svatém Václavu jako o věci jeho vlastní reality či reality čtenářovy. Podstatný je právě fakt, že se jedná o svatého Václava *této konkrétní básně* a dochází v ní k posunu konzervovaného vnímání dané věci (tedy svatého Václava jako symbolu české státnosti). Toto jedinečné vnímání svatého Václava, které nám předkládá svět básně, není možné vyřešit prostým znovupojmenováním výchozího motivu. Je nutno obrátit pozornost k významovému dění textu, které strukturuje význam tohoto základního motivu způsobem zcela unikátním pro danou báseň. Výše jsme hovořili o tom, že literární věda se až příliš zaměřuje na opakovatelné a jedinečné ponechává stranou. Vidíme, že víra v opakovatelnost se promítá i do zacházení s konkrétní předmětností básně. Je dán určitý historický svatý Václav, symbol české státnosti, a básnictví tuto předmětnost ve svých jednotlivých dílech dále opakuje. Nesmyslnost takového postoje je při interpretaci básnického textu zjevná.

Pokud věc básně a věc našeho světa označíme tímž slovem a vlastní variací vjemu se nezabýváme, nemůžeme proniknout k významovému dění daného textu. Naopak se bezděky utvrzujeme v empirickém stanovisku, že věci jsou seskupením určitých předem daných významů či smyslových kvalit. Pokud chceme být právi vidění, jemuž nás literární dílo vystavuje, jsme nuceni ustoupit od naivního pojmenovávání věcí, které nám literární text ukazuje, a zabývat se procesem, jak se totéž stává jiným, aniž by přitom ztrácelo svou původní významovou souvislost (tedy že svatý Václav konkrétní básně je i nadále tou samou věcí a nikoli jinou). To, co jsme zde nazvali naivním pojmenováním věcí, odpovídá Husserlovu definování tzv. přirozeného postoje, tedy přesvědčení existence světa o sobě, jehož předměty jsou vůči subjektivním variacím intaktní a jsou ve všech situacích stejně autonomní. Pokud by vidění přirozeného postoje bylo platné, člověk by se nacházel v jediné časoprostorové skutečnosti a literatura a vůbec celé umění by nebylo vůbec možné.

Naivní postoj literární vědy úzce souvisí s nerespektováním zjevnosti (*Erscheinung*) jako takové. Struktura jevení samého je literární vědou opomíjena ve

prospěch objektu. Jevení je redukováno na svou ostenzivní funkci, tedy na odkazování k předmětu, který zpřítomňuje. Fenomén upadá v zapomnění a jevení je odmítnuto jako subjektivní zdání. Potom literární vědec mluví o určitém motivu autorova díla, aniž by bral v potaz *přítomnost* jeho jevení, tedy konkrétní specifikum jeho zjevnosti na konkrétním místě v textu. Úkolem fenomenologické *epoché* je zrušení této fascinace „objektivním“, předem daným předmětem a vrácení našeho pohledu ke způsobu, kterým se jeví (k tomu viz Barbaras 2005, 30n.). Literatura však svým důrazem na jevení věcí, které předchází veškeré následné idealizaci, zastírající původní proces zrodu významu, konvenuje s cíli fenomenologického zkoumání. Někteří autoři se proto domnívají, že literatura je fenomenologičtější než fenomenologie, protože sestupuje na rovinu zjevnosti věcí, kde se jejich smysl má teprve ustalovat (Popa 2008, 11).

Oproti naivnímu postoji pracuje fenomenologie s předmětem na principu neadekvace. „*Věc je jako ,totéž‘, které je mi dáno skrz neustálé modifikace, a právě nezbytná neadekvace mého uchopení této věci způsobuje, že je to věc pro mě*“ (Lyotard 1995, 19). Fenomenologie tedy neztrácí cit pro „*neurčitou nedokonalost, která souvisí s nepotlačitelnou podstatou korelace mezi věcí a vnímáním věci*“ (Lyotard 1995, 19). Domníváme se, že užívání výroků, na nichž jsme ukazovali problémy jazyka literární vědy, je v zásadě možné, pokud lze jejich obsah argumentovat na základě fenomenologické analýzy. Stejně tak literární vědec může, či dokonce musí pracovat s nadužívanými a významově zcela vyprázdněnými termíny jako krása, hrůza, vznešenost, všednost, bezvýznamnost. Fenomenologická analýza se rovněž v tomto případě stává nezbytnou součástí užití určitého termínu, neboť v ní dochází ke zvýznamnění jedinečnosti daného užití slova pro jedinou situovanost vytvářenou analyzovaným textem. Jelikož naše řeč neodráží realitu či nezávislou pravdu světa a objektivní uspořádání věcí, naše vědomí díky řeči nazírá věci *neadekvátně*. To neznamená neautenticky či lživě. Řečí je však porušen princip adekvace předmětu nazíraného naším vědomím: slovo stůl vyskytující se v básni či románu neodráží stůl známý z mé všední situace, ale odráží rovněž významové ovzduší situovanosti, v němž se vyskytuje. Ideální představa stolu, na niž je vnímání vždy závislé, je obohacena další perspektivou, přičemž právě umění na jedinečnost perspektivy svých jednotlivých výkonů dává zvláštní důraz. Interpretace uměleckého výkonu nemůže ustrnout na vyjmenování předmětů, které daný básník či umělecký směr užívají (toto prosté vypočítávání hlavních motivů je jedním z hlavních nástrojů literárněhistorického třídění textů do tvůrčích skupin či stylů).

3) Literární věda zavrhuje jedinečnost události či zkoumaného faktu ve prospěch obecné hypotézy či pravidelnosti, kterou sleduje prostřednictvím historických metod. Literární věda trvá na požadavku setření jedinečnosti kvůli potřebě popisu historických procesů vývoje umění. Verifikaci tohoto popisu nachází ve výzkumu empirických fakt z předchozích či simultánních podmínek, které vznik daného textu doprovázely, a hledání pravidelností ve skupině uměleckých děl. Tak vznikají termíny pojmenovávající umělecké proudy a skupiny. Všimněme si, že abstrahování obecných schémat z jedinečnosti událostí je postup typický pro vědy přírodní. Pokud literární věda využívá ke svým výpovědím především historických metod, musí se vyrovnat se

skutečností, že „*neexistuje nic přesně podobného tomu, co je předmětem jejího studia*“ (Ricoeur 2000, 181).

Literární věda pokračujícím hledáním nových dat předkládá svým čtenářům abstrahované poznatky na úkor autentického pohledu do světa textu. Fenomenologie se snaží vědu vrátit právě k poznatkům názorným. Pro lepší názornost bychom mohli říci, že na fungování vědy si můžeme povšimnout rozdílu mezi poznatky zprostředkovanými a bezprostředně názornými. „*Pozornost zaměřená k tomuto rozdílu jsou myslím cestou k návratu sebedůvěry člověka uprostřed záplavy vědeckých informací*“ (Mathauser 2009, 95). Hlavním úkolem fenomenologické literární vědy není zmocnit se významu textu předem stanovenými kritérii, pojmy a dalšími vědeckými nástroji, ale tvořit své nástroje v kontaktu s konkrétním textem. Úkolem se stává zpřístupnit čtenáři, jak je možné rozumět světu na základě toho, jak se jeví v textu, a jak z něj udělat skutečnou možnost našeho bytí.

Literární vědy jako vědy v Husserlově smyslu moderní nelze jednostranně kritizovat, naopak je nutné přiznat jim jejich oprávněnost. Sám matematik Husserl si nutnost exaktní vědecké práce uvědomoval a potřebu nástrojů pro takovou práci nezpochybňoval. Jednostranným prosazováním objektivizujících operací však probíhá proces, během něhož přirozený svět, který je základem všech objektivizujících operací, přestává být tématem vědy, ale je odsunut na okraj jako něco subjektivního a nepodstatného (protože objektivně nevykazatelného). Výsledkem jsou vědy, které nás nedokáží orientovat tam, kde to právě jako lidé nejvíce potřebujeme: v každodenním a společenském životě, v jeho těžkostech a radostech (Husserl 1996a, 29–31). Dobře to ilustruje právě případ literární vědy: pokud se chce vyjádřit o tom, jak k nám text mluví jakožto k lidským bytostem, spoléhá na neprůhledné výroky, které jsme uvedli výše. Tyto samy o sobě svědčí nejen o zájmu literární vědy o otázky existence a zjevnosti, ale svědčí rovněž o skutečnosti, že literární vědě dosud chybí půda, na níž by tyto typy výpovědí mohly nabývat smysluplnosti.

Po tomto zde pouze hrubě načrtnutém teoretickém úvodu se výklad přesunuje ke kapitolám, které stopují fenomenologickou interpretaci v myšlení pražského strukturalismu a ruské filosofie ve 20. století. Té je ve výkladu věnována systematická pozornost. Fenomenologie byla od svého založení Edmundem Husserlem široce recipována nejen v Evropě, ale také v Rusku. Řada ruských myslitelů již v desátých a dvacátých letech 20. století seznamovala místní filosofické prostředí s Husserlovou fenomenologií, případně se snažila na ni produktivně navázat. Ruská filosofie byla od přelomu století ovlivněna především náboženským mysticismem V. S. Solovjeva. Jeho mystický racionalismus, snažící se znovu nahlédnout podstatu křesťanské víry v příběhu Bohočlověka (Ježíše Krista) bez pomoci tradičních, zavedených konfesionálních výkladů, připravoval půdu k přijetí Husserlovy fenomenologie. Toto hodnocení podporuje především Solovjevem proklamovaná snaha vzdát se veškeré metafyziky jako překážky pro vidění skutečné podstaty náboženství a náboženského zážitku. Zároveň však promýšlení vyšší transcendentní instance (Boha, Všejednoty, Absolutna) provázené redukcí psychologického bytí ukotveného v časoprostoru napomohlo ruskému myšlení, aby pochopení transcendentálně-fenomenologických redukcí bylo pro ni přístupnější (Čubarov 1997, 8).

Tato snaha o původní nahlédnutí života a prožívání v jeho čistotě, originalitě, bez pomoci tradičních výkladů, byla v Rusku, zemi tuhého samoděržaví a striktního, konzervativního výkladu náboženství pravoslavnou církví, klíčovou ideou. Vzpomeneme-li romány Dostojevského, Tolstého, Gončarova, poezii Pasternakovu, ruských akméistů, futuristů a avantgardy, setkáme se stále s opakovaným požadavkem nového vidění světa, vidění čistého, tradicí nezatiženého a svobodného. Zdeněk Mathauser ukazuje, že jedním ze základních rysů klasické ruské literatury a kultury je motiv očisty, a to jak ve smyslu mravním (možnost začít nový život), tak ve smyslu snahy nazřít věci v jejich originalitě, bez nánosu tradičních výkladů. Soudí proto, že „ruská kultura nemohla projít bez zájmu kolem fenomenologické varianty myšlenkového oproštění a katarze“ (Mathauser 2006, 57).

Snad i toto ruské duchovní prostředí prvních desetiletí 20. století, které jsme zde jen v hrubých obrysech nastínili, bylo příčinou toho, že spisy E. Husserla vycházející po německých vydáních záhy také v ruských překladech (*Logische Untersuchungen* vycházejí rusky 1909, *Philosophie als strenge Wissenschaft* potom 1911). Bezprostřednost dopadu Husserlova učení na ruskou filosofii dosvědčuje i práce G. G. Špeta *Явление и смысл. Феноменология как основная наука и ее проблемы*, která byla publikována v Moskvě roku 1914.

V kompendiích pojednávajících o dějinách ruské filosofie narážíme na řadu jmen ruských filosofů, u nichž je uváděna inspirace fenomenologií, nicméně po zevrubném prozkoumání jejich filosofických textů zjistíme, že jejich myšlení se s fenomenologií souvisejí jen velmi okrajově. Snažíme se ve svém výkladu rovněž vyložit ty oblasti ruského myšlení ve 20. století, které jsou obvykle spojovány s fenomenologickým myšlením. Ukážeme, že ačkoli mají s fenomenologií řadu společných témat, jejich řešení je od fenomenologie namnoze odlišné. Jedná se především o ruský náboženský racionalismus, ruský existencialismus a nakonec o výklad vztahu ruského formalismu a fenomenologie. Nakonec zjistíme, že chceme-li se dobrat odpovědi na otázku, jaká je povaha fenomenologie pěstované v ruském jazykovém prostředí (do této oblasti totiž nespádají jen ruští myslitelé, ale rovněž ruští emigranti a myslitelé ze zemí bývalého Sovětského svazu), zůstane nám poměrně omezený počet jmen. V dalším výkladu se zaměříme pouze na myslitele, jejichž práce dle našeho vlastního názoru nesou zřetelnou stopu fenomenologické metody. Jména těchto vybraných myslitelů obsahuje struktura práce, uvedená v úvodu těchto tezí.

V celé kapitole rovněž jaksí mimochodem sledujeme, že originální přístup ruské fenomenologie nemohl být kvůli nepříznivým historickým okolnostem hlouběji rozpracován. Spolu s metodou ruských myslitelů inspirovaných fenomenologií zpřítomňujeme i mimořádně nepříznivé podmínky pro jejich bádání, kterým je jejich sovětská vlast záměrně vystavila. Režim připravil těžký osud všem ruským myslitelům, o kterých v této práci mluvíme. Hlavní propagátor fenomenologie a hermeneutiky v Rusku G. G. Špet byl zastřelen ve vyhnanství v Tomsku, stejně jako blízký Bachtinův spolupracovník P. N. Medveděv. Další myslitel z Bachtinova kroužku, V. N. Vološinov, zemřel v důsledku stalinských represí, sám Bachtin strávil desítky svých nejproduktivnějších let ve vyhnanství. Šťastnější buďto přežili pracovní lágry (A. Losev, J. Golosovker, V. Šalamov), byli odesláni do vyhnanství (M. Bachtin,

J. Trubeckij), donucení k emigraci (N. Losskij, N. A. Berd'ajev, S. Frank, Lev Šestov), vytlačení na okraj intelektuálního světa (například architekt A. Cires od čtyřicátých let učil matematiku na základní škole v Buzuluku), nebo se začali zabývat jinou disciplínou, která jim umožnila působit nadále v socialistickém akademickém světě (N. I. Žinkin se tak zabýval psychologií, A. Achmanov historií antické filosofie, N. N. Volkov malbou 19. století a A. F. Losev dějinami umění).

V průběhu tázání se po specifické povaze fenomenologické metody u jednotlivých myslitelů jsme opakovaně nacházeli jejich odmítání apriorních nástrojů a metodologie, která by určovala ráz interpretace. Až na úplné výjimky však nejsou obvykle fenomenologická východiska u jednotlivých tvůrců přetavena v akt interpretace. Naše práce od počátku slibuje, že se interpretaci literárního textu sama pokusí. Nejproblematictější otázkou je z našeho pohledu to, jak definovat samotná kritéria fenomenologické interpretace, a zároveň nalézt diskurz, kterým bude představena čtenáři, uvyklému na klasické literárněvědné a literárněhistorické přístupy.

Z našeho pohledu je tato poslední, interpretační část práce zpracována pouze povrchně a kvalitní zpracování tohoto tématu by znamenalo napsat zcela samostatnou práci, která by se důsledně věnovala pouze kategoriím fenomenologické interpretace textu. Práci na konkrétních kritériích fenomenologické interpretace rovněž ztěžuje fakt, že literární vědci inspirovaní fenomenologií obvykle končí svou práci s předběžným vymezením nového uchopení předmětu zkoumání a samotné pokusy o analýzu a interpretaci u nich nacházíme jen velmi dílčím způsobem. U myslitelů, kteří k interpretaci literárních textů přistupovali (P. Blažíček, J. Patočka, Aleš Novák, J. Golosovker, E. Steiger, M. Blanchot, G. Bachelard ad.) nenacházíme nic, co bychom mohli využít jako obecně daná kritéria při interpretaci jako takové. Jediným kritériem tak zůstává analyzovat vlastní proces rozumění a zprostředkovat ho čtenáři. Jediným kritériem je zůstávat věrný světu textu. Všechny velké projekty fenomenologické filosofie zůstaly nedokončené, jako by se celoživotní myšlenkové úsilí jejich hlavních představitelů zastavilo u předběžných náčrtů. Vztah člověka a světa, tedy vlastní předmět fenomenologického zkoumání, je možné řešit, už ze samotné povahy problému, jen neuspokojivě. Nelze vyřknout s konečnou platností, jak to „doopravdy“ s jevením světa je, ale lze předvést konstruktivní hypotézy. Fenomenologie si je této základní aporie dobře vědoma, což z ní de facto dělá interpretační disciplínu.

V interpretaci v podstatě zaujímáme zvláštní postoj, který si zakládá na své věčnosti, přesto nelze apriorně vymezit a pojmově uchopit. To je jeho základní aporie. Tomuto postoji můžeme rozumět tak, že „někdo tápavě podřizuje věcné souvislosti možností své zkušenosti a zároveň dokáže svou zkušenost dávat do služeb souvislostí věcných. Pokud se mu jeho podnik zdaří, dostanou osobně nalézané významové vazby svou vlastní soudržností, objeví se v nich svébytný smysl“ (Kouba 2014, 16). Práce na kritériích fenomenologické interpretace může v naší práci přinést pouze prvotní ohledání terénu a adekvátně rozpracována může být až tehdy, když jí bude věnována samostatná pozornost. Vstupem na tuto vratkou půdu však plníme určitý dluh fenomenologické literární vědy, která rozsáhlostí svého teoretického aparátu často přehlušuje své vlastní věcné interpretace.

Vycházíme z pojetí interpretace jakožto výkonu neoddělitelného od existence, pohyb existence dokonce zakládající. Zrod tohoto tématu, které se ve 20. století stává hlavním tématem filosofie, jsme stopovali v teorii univerzálního perspektivismu Friedricha Nietzscheho. Z tohoto pojetí pramení rovněž v úvodu deklarovaná nemožnost předvést ucelený souhrn normativních pravidel pro interpretaci textu. Interpretací textu zde proto rozumíme výklad „odhaleného“ výkonu existence, který tvoří základ rozumění.

Naše výchozí pozice se zdá být pro interprety nezáviděníhodnou: neznáme hermeneutická pravidla, která by měla univerzální platnost – odmítáme však také uznat pluralitu interpretací jako univerzální základ interpretace. Svět vykladačů a autorů se totiž nerozpadá na nespočet vzájemně nekomunikujících světů – předmětem interpretace je to, co textu i čtenáři „leží na srdci“, co je oba, řečeno s Patočkou, „drží za hrdlo“. A tím je perspektiva zakládající smysluplný svět, tedy jednu z možností toho, jak být. *„Nejsubjektivnější význam se stává nejobjektivnějším, protože pouze ten, kdo je pohnut otázkou vlastní existence, je schopen vyslechnout nárok textu“* (Bultman 1952, 217).

Rozumění je v nejobecnější rovině provázáno se způsobem našeho pobývání ve světě. Při rozumění textu je čtenář osloven možností, kterou text rozvrhuje jakožto možnost smysluplného světa. Proto můžeme tvrdit, že *„rozumět pak znamená tolik, co uplatnit určitý smysl na naši situaci, na naše otázky“* (Grondin 1997, 147). Rozumět textu znamená rozumět mu na základě zvědomění vlastní situace. Zda je vhodnější tuto situaci zakládat zvědoměním našich předsudků, existenciálních kategorií, výkonů poznávající vědomí či historicky zde nemůžeme rozhodnout, chceme však upozornit na to, že proces zvědomění, zpětný sebereflexivní tah hermeneutického okruhu, je nezbytnou součástí interpretačního výkonu.

Pokud chceme svět textu brát vážně, musíme mu dát prostor k tomu, aby se vůbec jevit mohl. Jednou z cest je učinit pomocí fenomenologické redukce vlastní předsudky a apriorní poznávací výkony našeho vědomí vědomými a snažit se spatřit postupné ustalování významu textu v procesu rozumění. Tehdy můžeme vnímat vlastní zjevnost světa textu. *„Teze – to je ukázání se, které mne přesvědčilo tak dalece, že o té věci říkám: jest“* (Patočka 2007, 25). Nové teze získáváme posunem perspektivy od tezí, které jsou v centru našeho pozorování světa. Právě tak můžeme charakterizovat proces čtení uměleckého textu – naše perspektiva se dostává do pohybu a získáváme nové teze o světě. Nikoli nové informace či poznatky, ale nové způsoby jevení věcí. *„Totéž se mi ukazuje různým způsobem. A tohle ‚různým způsobem totéž‘ – to je ta hrozně důležitá věc“* (ibid., 28).

Inspirování fenomenologickou metodou bádání nepovažujeme literární dílo za psychologickou sondu, sociální protest, mravní obžalobu, pravdu, revoltu či odraz metafyzické úzkosti. Fenomenologická interpretace se snaží uchopit to, co před sebou v textu vidíme – a s jistou urputností tvrdí, že právě to je hlavním předmětem práce literárního vědce. Jak jsme ukázali, tento postoj není vůbec v současném vědeckém diskurzu samozřejmostí. Jeho zastáváním se vzdáváme drtivé většiny konejšivých výkladových berliček, které nám pomáhají plnit literárněvědný text separátními nápady a skrývat tak naši neschopnost vidět, co před námi v textu vyvstává.

Interpretací konkrétních textů (povídek od E. Hemingwaye a Jana Čepa) chceme primárně ukázat na rozdíl mezi fenomenologickou interpretací a ostatními literárněvědnými přístupy. Naše jednotlivé interpretační pokusy tak zůstávají v této práci pouhým nástinem skutečně propracované analýzy. Nesoustředíme se na samotnou interpretaci primárních textů, ale na vystižení momentů, v nichž fenomenologická interpretace může prohloubit tradiční výklad literární vědy.

Výběr z bibliografie

- Achmanov, A., 2000. Интеллектуальная интуиция и эстетическое созерцание. In: I. M. Čubarov, ed. Антология феноменологической философии в России 2. Москва: Голос, s. 69–91.
- Ajvaz, M., 2010. Co je poetičnost?. *Svět literatury*, č. 41, s. 7–29.
- Ajvaz, M., 2012. *Cesta k pramenům smyslu. Genetická fenomenologie Edmunda Husserla*. Praha: Filosofia.
- Alpatov, V. M., 2005. *Волошинов, Бахтин и лингвистика*. Москва: Языки славянских культур.
- Anz, H., 1979. *Die Bedeutung poetischer Rede*. München: Wilhelm Fing Verlag.
- Babuškin, V. U., 1985. *Феноменологическая философия науки: критический анализ*. Москва: Наука.
- Bachelard, G., 2009. *Poetika prostoru*. Přel. J. Hrdlička. Praha: Malvern.
- Bachtin, M., 1980. *Román jako dialog*. Přel. D. Hodrová. Praha: Odeon.
- Bachtin, M., 1986. *Marxismus, freudismus a filozofia jazyka*. Přel. L. Holata, F. Novosad. Bratislava: Pravda.
- Bachtin, M., 1986b. *Speech Genres and Other Late Essays*. Přel. V. W. McGee. Austin: University of Texas Press.
- Bachtin, M., 1996. *Собрание сочинений 5*. L. A. Gogotišvili, ed. Москва: Русские словари.
- Bachtin, M., 2000. *Фрейдизм. Формальный метод в литературоведении. Марксизм и философия языка. Статьи*. Москва: Лабиринт.
- Barbaras, R., 1998. *Druhý*. Přel. J. Fulka. Praha: Filosofia.
- Barbaras, R., 2002. *Vnímání*. Přel. J. Fulka. Praha: Filosofia.
- Baudrillard, 2007. Realita překonává hyperrealismus. Přel. O. Parus [= O. Sýkora]. *Aluze*, č. 1, s. 73–76.
- Bem, A. L., 2007. *Достоевский, гениальный читатель*. In: A. L. Bem, ed. *O Dostojevskom*. Moskva: Russkij put'.
- Bernard-Donals, M. F., 1994. *Mikhail Bakhtin between Phenomenology and Marxism*. Cambridge: Cambridge Press.
- Bernet, R., 2004. *Úvod do myšlení Edmunda Husserla*. Přel. P. Urban. Praha: OIKOYMENH.
- Bibichin, V. V., 2001. *Слово и событие*. Москва: Едиториал УРСС.
- Bibichin, V. V., 2002. *Языки философии*. Москва: Языки славянской культуры.
- Bibichin, V. V., 2008. *Внутренняя форма слова*. Москва: Наука.
- Bibichin, V. V., 2009. *Грамматика поэзии*. СПб: Издательство Ивана Лимбаха.

- Blažíček, P., 1991. *Sebeuvědomění poezie*. Praha: Akcent.
- Blažíček, P., 1992. *Epičnost a naivita Holečkových ‚Našich‘*. Praha: Oikoymenh.
- Blažíček, P., 2002. *Kritika a interpretace*. Praha: Triáda.
- Brandist, C., 2002. *The Bakhtin Circle. Philosophy, Culture and Politics*. London: Pluto Press.
- Bultmann, R., 1952. Das Problem der Hermeneutik. In: R. Bultmann. *Glabeun und Verstehen*. Tübingen. Bd. II., s. 211–235.
- Bultmann, R., 1995. *Ježíš Kristus a mytologie*. Přel. I. Tretera. Praha: OIKOYMENH.
- Čapek, J., 2006. Martin Heidegger a nárok filosofické hermeneutiky. In: P. Pokorný et al. *Hermeneutika jako teorie porozumění*. Praha: Vyšehrad, s. 306–318.
- Čapek, J., 2007. *Jednání a situace*. Praha: OIKOYMENH.
- Čep, J., 1926. *Dvojí domov*. Praha: Ladislav Kuncíř.
- Čep, J., 1991. „Cesta na jitřní“. In: týž. *Dvojí domov*. Praha, Vyšehrad. s. 131-136.
- Červenka, M., 1991. *Styl a význam*. Praha: Československý spisovatel.
- Červenka, M., 1996. *Obléhání zevnitř*. Praha: Torst.
- Červenka, M., 2003. *Fikční světy lyriky*. Praha: Paseka.
- Čubarov, I. M., 1997. *Антология феноменологической философии в России 1*. Москва: Голос.
- Čubarov, I. M., 1998. Московская феноменологическая школа ‚Квартет‘. Логос, 1998, č. 1, nestránkováno.
- Čubarov, I. M., 2000. *Антология феноменологической философии в России 2*. Москва: Голос.
- Čubarov, I. M., 2010. Проблема Я в герменевтической философии Густава Шпета. In: T. G. Ščedrina, ed. *Густав Шпет и его философское наследие*. Москва: РОССПЕН.
- Čubarov, I. M., 2012. Освобожденная вещь vs овеществленное сознание. Взаимодействие понятий «остранение» (verfremdung) и «отчуждение» (entfremdung) в русском авангарде. *EINAI*, č. 2, s. 5–22.
- Čyževskij, D., 1938. K Máchovu světovému názoru. In: J. Mukařovský, ed. *Torzo a tajemství Máchova díla*. Praha: F. Borový, s. 111–180.
- Davis, M., 1999. *The Poetry of Philosophy: On Aristotle's Poetics*. South Bend: St. Augustine's Press.
- Derrida, J., 1993. *Texty k dekonstrukci*. Přel. M. Petříček. Bratislava: Archa.
- Derrida, J., 1996. Remarks on Deconstruction and Pragmatism. In: Ch. Mouffe, ed. *Deconstruction and Pragmatism*. London/New York: Routledge/Chapman & Hall, s. 76–99.
- Derrida, J., 2003. *Tradice vědy a skrývání smyslu*. Přel. M. Pokorný. Praha: OIKOYMENH.
- Dewey, J., 1958. *Art as Experience*. New York: Allen and Unwin.
- Dreyfus, H., 1995. *Being-in-the-World*. Cambridge: MIT Press.
- Engelgardt, B. M., 1924. *Александр Николаевич Веселовский*. Петроград: Колос.

- Engelhardt, V. M., 1927. *Формальный метод в истории литературы*. Ленинград: Akademia.
- Engelhardt, V. M., 2005. *Феноменология и теория словесности*. Москва: НЛО.
- Fink, E., 1992. *Oáza štěstí*. Přel. V. Koubová. Praha: Mladá fronta.
- Gadamer, H.-G., 1993. Příklad tragična. Překl. neuveden. In: M. Petříček, ed. *Myšlení o divadle 2*. Praha: Herrmann & synové, s. 9–18.
- Gadamer, H.-G., 1999. *Člověk a řeč*. Přel. J. Sokol. Praha: OIKOYMENH.
- Gadamer, H.-G., 2010. *Pravda a metoda*. Přel. D. Mik. Praha: Triáda.
- Gadamer, H.-G., 1957/2012. Co je pravda?. In: H.-G. Gadamer. *Pravda a metoda 2*. Přel. D. Mik. Praha: Triáda, s. 45–54.
- Gadamer, H.-G., 1970/2012. Řeč a rozumění. In: H.-G. Gadamer. *Pravda a metoda 2*. Přel. D. Mik. Praha: Triáda, s. 157–169.
- Gadamer, H.-G., 1973/2012. Kdo jsem. Hans-Georg Gadamer. In: H.-G. Gadamer. *Pravda a metoda 2*. Přel. D. Mik. Praha: Triáda, s. 402–428.
- Gadamer, H.-G., 2003. *Aktualita krásného*. Přel. D. Filip. Praha: Triáda.
- Garrison, J., 1986. *Husserl, Galileo and Process of Idealization*. Dordrecht: Kluwer.
- Gasparov, M. L., 1984. *Очерк истории русского стиха*. Москва: Наука.
- Gogotišvili, L. A., 2009. Радикальное ядро Философии имени А. Ф. Лосева. In: Лосеф, А. Ф. *Философия имени*, Москва: Академический проект, s. 5–28.
- Golosovker, J. E., 1987. *Логика мифа*. Москва: Наука.
- Golosovker, J. E., 2010. *Избраное. Логика мифа*. СПб: Центр гуманитарных инициатив.
- Greimas, A. J., 1983. *Structural Semantics: An Attempt at a Method*. Lincoln: University of Nebraska Press.
- Grondin, J., 1997. *Úvod do hermeneutiky*. Přel. B. Horyna. Praha: OIKOYMENH.
- Grygar, F., 2005. *Kritika založení galileovské vědy v Husserlově „Krizi evropských věd a a transcendentální fenomenologii*. Červený Kostelec: Pavel Mervart.
- Haardt, A., 1993. *Husserl in Russland*. München: Fink.
- Heidegger, M., 1965. Hölderlin a podstata básnictví. Přel. V. Bohmová-Linhartová, J. Patočka. *Tvář*, č. 1, s. 18–23.
- Heidegger, M., 1981. *Erläuterungen zu Hölderlins Dichtung. Gesamtausgabe 4*. F.-W. von Hermann, ed. Frankfurt a. M.: Vittorio Klostermann.
- Heidegger, M., 1985. *Unterwegs zur Sprache. Gesamtausgabe 12*. F.-W. von Hermann, ed. Frankfurt a. M.: Vittorio Klostermann.
- Heidegger, M., 1987. *Zillikoner Seminare. Protokolle. Gespräche. Briefe Martin Heidegger*. Frankfurt a. M.: Vittorio Klostermann.
- Heidegger, M., 1996. *Bytí a čas*. Přel. I. Chvatík, P. Kouba, M. Petříček, J. Němec. Praha: OIKOYMENH.

- Heidegger, M., 2001. *Gelassenheit – Zdrženlivá uvolněnost*. Přel. J. Michálek. *Filosofický časopis*, č. 49, s. 71–79.
- Heidegger, M., 2006. *Básnický bydlí člověk*. Přel. I. Chvatík. Praha: OIKOYMENH.
- Heidegger, M., 2013. *Věk obrazu světa*. Přel. I. Chvatík. Praha: OIKOYMENH.
- Holenstein, 1975. *Roman Jakobsons phänomenologischer Strukturalismus*. Frankfurt am M.: Suhrkamp.
- Husserl, E., 1968a. *Karteziánské meditace*. Přel. M. Bayerová. Praha: Svoboda.
- Husserl, E., 1968b. *Logische Untersuchungen*. Tübingen: Max Niemeyer.
- Husserl, E., 1973. *Zur Phänomenologie der Intersubjektivität. Texte aus dem Nachlass 2. 1921–1928*.
E. Kern, ed., Hague: Martinus Nijhoff.
- Husserl, E., 1996a. *Krise evropských věd*. Přel. O. Kuba. Praha: Academia.
- Husserl, E., 1996b. *Přednášky k fenomenologii vnitřního časového vědomí*. Přel. V. Špalek, W. Hansel. Praha: FF UK.
- Husserl, E., 2004. *Ideje k čisté fenomenologii a fenomenologické filosofii 1*. Přel. A. Rettová, P. Urban. Praha: OIKOYMENH.
- Husserl, E., 2006. *Ideje k čisté fenomenologii a fenomenologické filosofii 2*. Přel. E. Kohák, M. Novák, A. Rettová, P. Urban, H. Janoušek. Praha: OIKOYMENH.
- Ingarden, R., 1967. *O poznávání uměleckého díla*. Přel. H. Jechová. Praha: ČS.
- Ingarden, R., 1989. *Umělecké dílo literární*. Přel. A. Mokrejš. Praha: Odeon.
- Iser, W., 1971. *Proces čtení ve fenomenologickém pohledu*. Přel. P. A. Bílek. *Aluze*, č. 2, s. 106–118.
- Iser, W., 1974. *The implied reader*. London: The Johns Hopkins Press.
- Iser, W., 2009. *Jak se dělá teorie*. Přel. P. Onufer. Praha: Karolinum.
- Jakobson, R., 1921. *Новейшая русская поэзия*. Praha: [s. n.].
- Jakobson, R., 1923. *О чешском стихе преимущественно с сопоставлением с русским*.
Москва – Берлин: [s. n.].
- Jakobson, R., 1996. *Московский лингвистический кружок*. *Philologica*, č. 5/7, s. 361–379.
- Jankovič, M., 1992. *Dílo jako dění smyslu*. Praha: Pražská imaginace.
- Jankovič, M., 1996. *Kapitoly z poetiky Bohumila Hrabala*. Praha: Torst.
- Jankovič, M., 2005. *Cesty za smyslem literárního díla*. Praha: Karolinum.
- Kenigsberg, M. M., 1994. *Из стихологических этюдов*. *Philologica*, č. 1/2, s. 149–185.
- Kouba, Pavel, 1992. *Nietzsche dnes*. In: F. Nietzsche. *Radostná věda*. Praha: Československý spisovatel.
- Kouba, Pavel, 2001. *Smysl konečnosti*. Praha: OIKOYMENH.
- Kouba, Pavel, 2006. *Nietzsche*. Praha: OIKOYMENH.
- Kouba, Pavel, 2014. *Pravda rozumění. rukopisná verze, nepublikovaný text*.
- Kouba, Pavel, 2013. *Přítomnost ve světě*. *Reflexe: Filosofický časopis*, č. 45, s. 3-16.
- Kouba, Petr, 2006. *Fenomén duševní poruchy*. Praha: OIKOYMENH.

- Kubalnik, S. A., 2011. Художественная феноменология Чехова. In: Образовательный портал Слово. www.portal-slovo.ru. Poslední přístup: 22. 6. 2015.
- Kubíček, T., 2014. *Dvojj domov Jana Čera*. Brno: Host.
- Kuhn, T. S., 2008. *Struktura vědecký revolucí*. Přel. T. Jeníček. Praha: OIKOYMENH.
- Landgrebe, L., 2004. The Problem of Passive Constitution. In: *Phenomenology: Critical Concepts* 1. London: Routledge, s. 23–36.
- Lawall, S. N., 1968. *Critics of Consciousness: The Existential Structures of Literature*. Cambridge: Harvard University Press.
- Lechcier, V. L., 2003. О влиянии феноменологии Ф. Brentано и Эд. Гуссерля на интуитивизм Н. Лосского. *Filosofia*, č. 3, s. 7–13.
- Losev, A. F., 1984. *Dějiny estetických kategorií*. Přel. D. Hodrová. Praha: Odeon.
- Losev, A. F., 1994. *Проблема художественного стиля*. Киев: Collegium.
- Losev, A. F., 1995a. *Диалектика художественной формы*. In: A. F. Losev. *Форма. Стил. Выражение*. Москва: Мысль.
- Losev, A. F., 1995b. *Строение художественного мироощущения*. In: A. F. Losev. *Форма. Стил. Выражение*. Москва: Мысль.
- Losev, A. F., 1998. *Эстетика возрождения*. Москва: Мысл.
- Losev, A. F., 2009. *Философия имени*. Москва: Академический проект.
- Losskij, N. O., 1906. *Интуитивная философия Бергсона*. Москва: [s. n.].
- Losskij, N. O., 1914. *Обоснование интуитивизма*. Спб: [s. n.].
- Losskij, N. O., 1917. Мир как органическое целое. *Вопросы философии и психологии*, č. 126 (I), s. 87–98, č. 127 (II), s. 99–152, č. 128 (III), s. 203–243, č. 129 (IV), s. 345–387.
- Losskij, N. O., 1968. *Воспоминания. Жизнь и фолософский путь*. München: Wilhelm Fink Verlag.
- Losskij, N. O., 1991. Трансцендентально-феноменологический идеализм Гуссерля. *Logos*, č. 1, s. 132–147.
- Losskij, N. O., 1998. *Мир как осуществление красоты*. Москва: Традиция.
- Losskij, N. O., 2000. *Filozofia intuitivizmu*. Přel. R. Puchala, P. Mornár. Bratislava: Christiania.
- Losskij, N. O., 2004. *Dějiny ruské filosofie*. Přel. A. Černohous. Velehrad: Refugium.
- Losskij, N. O., 2009. *Dostojevskij a jeho krest'anský svetónáhlad*. Přel. A. Červeňák. Bratislava: Spolek slovenských spisovateľov.
- Lyotard, J. F., 1995. *Fenomenologie*. Přel. M. Hanáková. Praha: Victoria Publishing.
- Magliola, R. R., 1977. *Phenomenology and Literature*. West Lafayette: Purdue University Press.
- Mathauser, Z., 1989. *Metodologické meditace*. Brno: Blok.
- Mathauser, Z., 1995. *Mezi filosofií a poezií*. Praha: Filosofia.
- Mathauser, Z., 1999. *Estetika racionálního zření*. Praha: Karolinum.
- Mathauser, Z., 2006. *Básnívé nápovědy Husserlovy fenomenologie*. Praha: Filosofia.

- Mathauser, Z., 2006a. Pražská škola – avantgarda – fenomenologie. In: S. Fedrová, ed. *Otázky českého kánonu*. Praha: ÚČL AV ČR, s. 257–264.
- Mathauser, Z., 2006b. K historismu v Husserlově Krizi a k transcendentální vizi. *Svět literatury*, č. 34, s. 39–52.
- Mathauser, Z., 2009. Vzpomínka na Jana Patočku. *Aluze*, č. 2, s. 93–98. http://aluze.cz/2009_02/Aluze_2009_2.pdf. Poslední přístup: 22. 6. 2015.
- Mazajeva, O. G., ed., 2003. *Творческое наследие Густава Густавовича Шнета в контексте философских проблем формирования историко-культурного сознания*. Томск: Томский университет.
- Mink, L. O., 1970. History and Fiction as Modes of Comprehension. *New Literary History*, č. 1, s. 541–558.
- Mukařovský, J., 1938. Genetika smyslu v Máchově poesii. In: *Torso a tajemství Máchova díla*. Praha: F. Borový, s. 13–110.
- Mukařovský, J., 1948. *Kapitoly z české poetiky* 3. Praha: Svoboda.
- Mukařovský, J., 1991. Příklad poezie: k otázce trvalé platnosti Máchova díla. Praha: Pražská imaginace.
- Muratov, A. V., 2005. *Методологические идеи Б. М. Энгельгардта*. In: *Феноменология и теория словесности*. Москва: НЛО.
- Nietzsche, F., 1980. *Der Wille zur Macht*. In: F. Nietzsche. *Sämtliche Werke* 12. München/Berlin/New York: Giorgio Colli/Mazzino Montinari.
- Nietzsche, F., 1993. *Zrození tragédie z ducha hudby*. Přel. O. Fischer. Praha: Gryf.
- Nietzsche, F., 2001. O umění. Přel. J. Kabeš. In: F. Nietzsche. *Tak pravil Friedrich Nietzsche*. Olomouc: Votobia, s. 181–195.
- Nietzsche, F., 2001. Soumrak model. Přel. A. Berka. In: F. Nietzsche. *Tak pravil Friedrich Nietzsche*. Olomouc: Votobia, s. 5–86.
- Nietzsche, F., 2010. *Lidské, příliš lidské* 1. Přel. V. Koubová. Praha: OIKOYMENH.
- Novák, A., 2009. *Být napřed všemu odloučení. Fenomenologická interpretace Elegií z Duina R. M. Rilka*. Praha: Togga.
- Oliva, A. M., 2012. Влияние идей феноменологии на понятие «дискурсивного взаимодействия» бахтинского диалогич кружка. Přel. D. G. Lachuti. In: *Вопросы философии*. www.vphil.ru. Poslední přístup: 11. 3. 2012.
- Patočka, J., 1966. *Husserlova fenomenologická filosofie*. Praha: Univerzita Karlova.
- Patočka, J., 1966b. *Epičnost a dramatičnost*. http://www.ajp.cuni.cz/index.php/Epi%C4%8Dnost_a_dramati%C4%8Dnost. Poslední přístup: 22. 6. 2015.
- Patočka, J., 1975. Epoché und Reduktion. In: A. J. Bucher, H. Drüe, T. M. Seebohm, edd. *Bewusst-sein*. Bonn: Bouvier, s. 75–85.
- Patočka, J., 1992a. *Přirozený svět jako filosofický problém*. Praha: Československý spisovatel.
- Patočka, J., 1992b. *Evropa a doba poevropská*. Přel. V. Koubová. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

- Patočka, J., 1999. *Platón a Evropa*. In: J. Patočka. *Péče o duši* 2. I. Chvatík, P. Kouba, eds. Praha: OIKOYMENH, s. 149–355.
- Patočka, J., 2002. *Péče o duši* 3. I. Chvatík, P. Kouba, eds. Praha: OIKOYMENH.
- Patočka, J., 2003. *Úvod do fenomenologické filosofie*. Praha: OIKOYMENH.
- Patočka, J., 2004a. *Umění a čas* 1. I. Chvatík, D. Vojtěch, eds. Praha: OIKOYMENH.
- Patočka, J., 2004b. *Umění a čas* 2. I. Chvatík, D. Vojtěch, eds. Praha: OIKOYMENH.
- Patočka, J., 2009. *Fenomenologické spisy* 2. I. Chvatík, J. Frei, eds. Praha: OIKOYMENH.
- Patočka, J., 2015. Studie o času. Rukopisná verze, nepublikováno. Součást archivního svazku „Studie o čase“, Archiv Jana Patočky.
- Petříček, M., 2004. Hranice a limity textu. *Česká literatura*, č. 4, s. 528–539.
- Petříček, M., 2006. Svět jako analogon obrazu. *Svět literatury*, č. 33, s. 33–38.
- Plotnikov, N., 2008. Anthropologie versus Geschichte. Gustav Špets Konzeption einer hermeneutischen Wissenschaftstheorie im Kontext seiner Dilthey-Rezeption. In: G. Kühne-Bertram, F. Rodi, edd. *Dilthey und die hermeneutische Wende in der Philosophie*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, s. 187–204.
- Pokorný, P. et al., 2006. *Hermeneutika jako teorie porozumění*. Praha: Vyšehrad.
- Popper, K., 1972. *Objective Knowledge*. Oxford: Clarendon Press.
- Popper, K., 2002. *The Logic of Scientific Discovery*. London: Routledge.
- Potebňa, A. A., 1976. *Эстетика и поэтика*. Москва: Искусство.
- Potebňa, A. A., 1990. *Теоретическая поэтика*. Москва: Классика.
- Poulet, G., 1959. *Studies in human time*. New York: Harper & brother.
- Poulet, G., 1969. Phenomenology of Reading. *New Literary History*, č. 1, s. 53–68.
- Poulet, G., 1984. *Exploding Poetry. Baudelaire/Rimbaud*. Přel. F. Meltzer. Chicago: The University of Chicago Press.
- Ricoeur, P., 2000. *Čas a vyprávění* 1. Přel. M. Petříček, V. Dvořáková. Praha: OIKOYMENH.
- Ricoeur, P., 2001. *Filosofie vůle* 1. Přel. J. Čapek. Praha: OIKOYMENH.
- Ricoeur, P., 2002. *Čas a vyprávění* 2. Přel. M. Petříček, V. Dvořáková. Praha: OIKOYMENH.
- Ricoeur, P., 2004. *Úkol hermeneutiky*. Přel. A. Kliková. Praha: Filosofia.
- Samojkina, A. A., 2001. *Русская феноменология*. Nepublikovaná disertační práce.
- Sartre, J.-P., 1983. *Imagination: A Psychological Critique*. Michigan: University of Michigan Press.
- Sartre, J.-P., 2006. *Vědomí a existence*. Přel. M. Petříček, J. Čapek. Praha: OIKOYMENH.
- Sartre, J.-P., 2006. *Bytí a nicota*. Přel. O. Kuba. Praha: OIKOYMENH.
- Schapp, W., 1976. *Geschichten verstrickt*. Wiesbaden: Heymann.
- Schmid, H., 1991. „Třífázový model“ českého literárněvědného strukturalismu. *Česká literatura*, č. 3, s. 193–219.
- Schmid, H., 2011. *Struktury a funkce. Výbor ze studií 1989–2009*. Přel. V. Čadský et al. Praha: Karolinum.

- Schutz, A., 1962. *Collected Papers 1. Problem of Social Reality*. H. L. van Breda, M. A. Natanson, eds. The Hague: Nijhoff.
- Steinbock, A. J., 2004. Generativity and Generative Phenomenology. In: *Phenomenology: Critical Concepts 1*. London: Routledge, s. 270–303.
- Steiner, P., 1984. *Russian Formalism: A Meta-poetics*. Ithaca: Cornell University Press.
- Steiner, P., 1993. Gustav Špet a pražská škola. Přel. M. Petříček. *Filosofický časopis*, č. 4, s. 596–606.
- Steiner, P., 2008. Mezi fenomenologií a futurismem. *Česká literatura*, č. 6, s. 769–785.
- Steiner, P., 2011. *Ruský formalismus*. Přel. F. A. Podhajský. Brno: Host.
- Svasjan, K. A., 2010. *Феноменологическое познание. Пропедевтика и критика*. Москва: Академический проект.
- Svatoň, V., 1980. Literatura a problém tvůrčího subjektu. In: M. Bachtin. *Román jako dialog*. Přel. D. Hodrová. Praha: Odeon, s. 445–465.
- Svatoň, V., 1981. Psychologie umění a podstata uměleckého díla. In: L. S. Vygotskij. *Psychologie umění*. Přel. L. Zadražil. Praha: Odeon, s. 493–502.
- Svatoň, V., 2004. *Proměny dávných příběhů*. Praha: ÚSVS FF UK.
- Svatoň, V., 2009. *Román v souvislostech času*. Praha: Malvern.
- Svatoň, V., 2012. Krize Evropy a hledání základů. In: A. Housková, V. Svatoň, edd. *Konec a počátek. Literatura na přelomu dvou staletí*. Praha: FF UK, s. 121–138.
- Šalda, F. X., 1928/1963. Kritika a nekritika. In: F. X. Šalda. *Kritické projevy 13*. Praha: Československý spisovatel, s. 207–216.
- Šapir, M. I., 1994. Кенигсберг и его феноменология стиха. *Russian Linguistics*, č. 1, s. 73–115.
- Šapir, M. I., 2001. Московский лингвистический кружок (1915–1924). In: V. P. Skulačev ed. *Российская наука на заре нового века: Сборник научно-популярных статей*. Москва: Научный мир, s. 457–464.
- Šcedrina, T. G., 2006. *Густав Шпет и современная философия гуманитарного знания*. Москва: Языки славянских культур.
- Šcedrina, T. G., 2007. Идеи Густава Шпета в контексте феноменологической эстетики. In: G. G. Špet. *Искусство как вид знания*. Москва: РОССПЕН, s. 5–17.
- Šcedrina, T. G., ed., 2010. *Густав Шпет и его философское наследие: у истоков семиотики и структурализма*. Москва: РОССПЕН.
- Šijan, Anna, 2004. Проблемы феноменологической эстетики в работах русских философов первой трети XX века. *Доξα/ДОКСА*, č. 6 (Мова, текст, культура), s. 326–334.
- Špet, G. G., 1922. *Очерки русской философии*. Петроград: Колос.
- Špet, G. G., 1989. *Эстетические фрагменты*. Москва: Правда.
- Špet, G. G., 1990. *Герменевтика и ее проблемы*. *Журнал Контекст*, s. 231–267.
- Špet, G. G., 2005a. *Явление и смысл: Феноменология как основная наука и ее проблемы*. In: *Философско-психологические труды*. Москва: Наука, s. 308–416.

- Špet, G. G., 2005b. *Введение в этническую психологию*. In: *Философско-психологические труды*. Москва: Наука, s. 3–71.
- Špet, G. G., 2006. *Внутренняя форма слова*. Москва: URSS.
- Tze-Wan Kwan, 2004. Husserl's Concept of Horizont. In: *Phenomenology: Critical Concepts 1*. London: Routledge, s. 304–338.
- Vašíček, Z., 1996. *Přijetí podmínek*. Praha: Torst.
- Vašíček, Z., 2012. *Jak se dělají filosofie*. Praha: Triáda.
- Volkov, N. N., 1965. *Цвет в живописи*. Москва: Искусство.
- Volkov, N. N., 2000. Что такое метафора. In: I. M. Čubarov, ed. *Антология феноменологической философии в России 2*. Москва: Голос, s. 92–145.
- Waldenfels, B., 1998. *Znepokojivá zkušenost cizího*. Přel. J. Čapek. Praha: OIKOYMENH.
- Wiendl, J., ed., 2006. *Hledání literárních dějin v diskusi*. Praha – Litomyšl: Paseka.
- Wiendl, J., 2014. *Hledači krásy a řádu*. Praha: FF UK.
- Zinčenko, V. P., 2000. *Мысль и Слово Густава Шпета*. Москва: УРАО.
- Žinkin, N. I., 1985. Проблема художественного образца в искусствах. *Серия литературы и языка* 44, č. 1, s. 73–82.
- Žinkin, N. I., 1998. *Язык. Речь. Творчество*. Москва: Лабиринт.
- Žinkin, N. I., 2000. Вещь. Проблема эстетических форм. In: I. M. Čubarov, ed. *Антология феноменологической философии в России 2*. Москва: Голос, s. 160–216.